CONTENTS 2/11

Studies

LUKÁŠ LINEK, TOMÁŠ LACINA
What influences the unity of the Czech parliamentary party groups? 91

Articles

MILOŠ BRUNCLÍK
Causes of the rise of radical right-wing populism in Sweden 111

MIROSLAV MAREŠ
Consolidation of Left in the Czech Party System: Internal Relations and Processes..... 133

MICHAL MOCHŤAK
Drug-Related Conflict in Mexico 160

LEA NAHTIGAL AND MARJAN BREZOVŠEK
Territorial And Participatory Aspects of the Development
of Local Democracy in Slovenia..... 182

Reviews

Raj Chari, John Hogan a Gary Murphy: Regulating Lobbying:
A Global Comparison (RADANA KUBOVÁ)..... 203

Jakub Končelík, Pavel Večeřa a Petr Orság: Dějiny českých médií 20. století
(MICHAL KUBÁT) 207

Lavinia Stan (ed.): Transitional Justice in Eastern Europe and the Former
Soviet Union. Reckoning with the communist past (TOMÁŠ BEZÁK)..... 208

Co ovlivňuje jednotnost hlasování českých poslaneckých klubů?*

Lukáš Linek, Tomáš Lacina**

***Abstract:* What influences the unity of the Czech parliamentary party groups?**

Parliamentary systems of government are founded on the principle of members of a legislative party acting in toeing the party line. The aim of this article is to identify the factors influencing the level of unity of parliamentary party groups in the Czech Chamber of Deputies. As the research is a one-country study, the theoretical explanations used are party specific. Hypotheses refer to government status, party size, party system fragmentation, differences in parties' ideological platforms, and political socialization and incumbency. This study is based on roll-call data for the 1993 to 2008 period, aggregated to legislative terms. Using an OLS regression modelling approach, this article finds support for the hypothesis that a party's status in government influences the observed legislative party unity. However, legislative party unity declines when the size of a government's majority increases and the chances of losing a roll-call vote decline. Moreover, there is weaker evidence regarding the influence of party size on party unity. In short, legislative party politics in the Czech Chamber of Deputies is strongly determined by government and opposition competitiveness.

Keywords: parliamentary party groups – party discipline – party unity – party cohesion – Rice index.

Jednotnost postupu politických stran v parlamentu je centrální strategický problém pro udržení vlád a fungování parlamentního systému vlády (Laver 1999 a 2006). Počet poslanců zvolených na kandidátce politické strany není vždy zárukou, že tato strana je v průběhu volebního období schopná tímto počtem poslanců disponovat při politických vyjednáváních a hlasováních. Řada českých politických stran, ať už vládních nebo opozičních, si v průběhu uplynulých dvaceti let touto zkušeností prošla. Problémy s jednotností hlasování politických

* Text vznikl jako součást výzkumu v rámci Výzkumného záměru Katedry politologie a Katedry sociologie FSV UK, č. projektu MSM 0021620841 – Rozvoj české společnosti v EU: výzvy a rizika.

** PhDr. Lukáš Linek, PhD., je vědeckým pracovníkem Sociologického ústavu AV ČR, v.v.i., a působí na Katedře sociologie Fakulty sociálních věd Univerzity Karlovy v Praze. Kontakt: Sociologický ústav AV ČR, Jilská 1, Praha 1, 110 00; e-mail: lukas.linek@soc.cas.cz. Mgr. Tomáš Lacina je odborným pracovníkem Sociologického ústavu AV ČR, v.v.i., a doktorandským studentem na Katedře politologie Fakulty sociálních věd Univerzity Karlovy v Praze. Kontakt: Sociologický ústav AV ČR, Jilská 1, Praha 1, 110 00; e-mail: tomas.lacina@soc.cas.cz

stran mají řadu důsledků, z nichž ty ústavně nejkontroverznější se týkají požadavků prezidenta, který před jmenováním vlády požadoval podpisy minimálně 101 poslanců jako závazek, že budou podporovat při hlasování o důvěře jím jmenovanou vládu, nebo smlouvy mezi stranou Věci veřejné a jejími kandidáty před volbami do Poslanecké sněmovny v roce 2010, která obsahovala závazek, že v případě jejich zvolení poslancem budou hlasovat podle instrukcí strany s hrozbou sedmimiliónové sankce při jejím porušení.

Schopnost stran zajistit jednotnost postupu poslaneckých klubů ovlivňuje řada faktorů, mezi něž patří především postojová shoda, mocenské disciplinační nástroje a nastolování agendy (viz např. Hazan 2003, Carey 2007, Kam 2009). Cílem tohoto článku je odpovědět na otázku, jaké faktory jsou nejdůležitější pro ovlivňování úrovně jednotnosti v české Poslanecké sněmovně v patnáctiletém období od počátku jejího ustavení. Vycházíme z dat o legislativním hlasování z let 1993–2008 agregovaných na jednotlivá volební období; jednotnost hlasování měříme pomocí Riceova indexu (Rice 1925 a 1928). Komparativní analýzy legislativního hlasování (viz např. Carey 2007, Kam 2009, Sieberer 2006; přehledově Owens 2003) využívají širší spektrum faktorů zejména na systémové úrovni, jako například typ politického systému, volebního systému či administrativního uspořádání státu. Vzhledem k povaze dat a designu našeho výzkumu (studie jednoho systému) tato vysvětlení nepoužíváme a omezujeme se pouze na stranicky specifická vysvětlení jednotnosti. Hypotézy se týkají vládního statusu, programu, velikosti stran, politické socializace a parlamentní zkušenosti poslanců. Pomocí metody vícenásobného regresního modelování pak analyzujeme vliv jednotlivých faktorů na jednotnost hlasování.

V článku nejprve představíme základní terminologii používanou při zkoumání jednotnosti hlasování poslaneckých klubů. V souladu se současnou literaturou používáme pojem jednotnost (*unity*) k označení jednotného hlasování členů parlamentu podle stranické příslušnosti, zatímco koncepty stranické soudržnosti (*cohesion*) a stranické disciplíny (*discipline*) chápeme jako dva zdroje jednotného hlasování poslanců politické strany. Poté prezentujeme teoretická vysvětlení jednotnosti hlasování, která vycházejí z rozlišení přístupu sociologického (důraz na sdílené postoje a hodnoty) a institucionalistického (důraz na pravidla a instituce). Dále diskutujeme jednotlivé faktory, které vysvětlují jednotnost hlasování poslanců, především faktory působící na stranické úrovni. Teoretická diskuze je využita pro představení hypotéz ohledně zdrojů jednotnosti hlasování. V předposlední části prozkoumáme agregované údaje ohledně jednotnosti hlasování, které doplníme o analýzu vlivu významnosti hlasování na jednotnost hlasování. V hlavní analytické části studie pak testujeme hypotézy ohledně vysvětlení jednotnosti hlasování. Na závěr diskutujeme naše zjištění v kontextu povahy a specifik českého parlamentarismu.

1. Teoretická vysvětlení jednotnosti: hodnoty (soudržnost) vs. instituce (disciplína)

V průběhu parlamentního a stranického výzkumu se pro popis jednotného chování politických stran v parlamentu, které se manifestuje především v hlasování, využívaly tři základní termíny (stranická disciplína, soudržnost a jednotnost), jejichž souvztažnost nebyla vždy jasně definována. Tyto termíny bývaly v odborné literatuře často zaměňovány (Hazan 2003: 2), přestože jejich oddělení je pro chápání procesů a motivací provázejících hlasování v parlamentech a jeho analýzu zásadní.

V literatuře se objevují dva základní přístupy. První ztotožňuje stranickou soudržnost a jednotnost, subsumuje oba koncepty pod termín stranická soudržnost a konceptualizuje ji jako míru pozorované jednotnosti hlasování. Stranická disciplína je v tomto přístupu chápána jako speciální typ soudržnosti (ve skutečnosti jednotnosti hlasování) dosahovaný systémem sankcí (např. Ozbundun 1970, Kam 2009: 5, Rasch 1999: 122). Tento přístup neposkytuje analytické nástroje pro uchopení existence nevynucené jednotnosti postojů. Ta je ale předpokladem pro kolektivní jednání, v němž vedení poslaneckého klubu nebo strany nemusí zjednávat jednotnost. Takovéto kolektivní jednání je pro vedení transakčně mnohem méně nákladné a jako takové může být záměrně preferováno.

Druhý – námi preferovaný – přístup výše zmíněné problémy řeší tím, že uvedené tři koncepty rozlišuje (viz např. Linek a Rakušanová 2002 a 2005; Hazan 2003; Bowler, Farrell a Katz 1999). Stranická jednotnost znamená pozorovanou jednotu jednání členů poslaneckých klubů, která je důsledkem dvou zdrojů: soudržnosti a disciplíny.[1] Jednotnost poslaneckého klubu v parlamentu může být důsledkem na jedné straně soudržnosti, tedy postojové a hodnotové shody členů poslaneckého klubu či sdílení společných norem, nebo na druhé straně disciplíny, tedy různých vnějších doporučení, tlaků, výhružek nebo naopak pozitivních motivací v podobě nominace do pozic, orgánů a úřadů. Podle tohoto přístupu, je-li stranická jednotnost důsledkem soudržnosti, tak je důsledkem mocensky nevynucovaných rozhodnutí poslaneckého klubu, neboť členové skupiny sdílejí shodné postoje nebo sdílejí přesvědčení, že by měli hlasovat společně. Je-li naopak jednotnost důsledkem disciplíny, způsobuje ji buď použití donucovacích prostředků, které má k dispozici stranické vedení nebo vedení poslaneckého klubu, nebo institucionální uspořádání, které vede poslance k zachování jednotnosti.

Konceptuální rozlišení soudržnosti a disciplíny jako dvou zdrojů jednotnosti spojil Hazan se dvěmi základními teoretickými přístupy, které v tradici parlamentních výzkumů vysvětlují jednotnost stran; se sociologickým a institucionalistickým (Hazan 2003, Kam 2009). Sociologický přístup (Crowe 1983 a 1986, Jackson 1987) zdůrazňuje normy, role, postoje a hodnoty poslanců. Základním východiskem této perspektivy je jednotnost politické strany založená na společné postojové shodě a normativních důvodech.[2] Podle tohoto přístupu poslanci hlasují jednotně na základě shodného ideologického a programového přesvědčení a na základě norem stranické loajality a solidarity. Ve srovnání s institucionalistickým přístupem je důraz kladen na neformální pravidla a normy, jež jsou dlouhodobě ustavovány a poslanci internalizovány v procesu socializace.

Z hlediska způsobu vysvětlení je nutné si uvědomit, že programově, normativně či afektivně dosahovaná soudržnost a loajalita neznamená poslušnost. Poslušnost lze docílit spíše disciplinačními nástroji, které jsou typické pro institucionalistický přístup (Bowler 2002; Cox 1987; Cox a McCubbins 1993, 2005). Tento přístupu zdůrazňuje strategické podněty a omezení, která rámují jednání poslanců uvnitř parlamentu a politických stran. Hlavní zdroj stranické jednotnosti nachází ve formálním uspořádání politických stran a parlamentů, jež poskytují a kontrolují distribuci vlivu, výhod a znovuzvolení, tedy toho, o co poslanci především usilují. Institucionální uspořádání omezuje jednání poslance a vede poslance k jednotnému hlasování v parlamentu tím, že na základě racionální kalkulace poslanci jednají tak, aby maximalizovali

svůj užitek. Podle institucionalistů nevyplývá jednání poslanců čistě z jejich preferencí, ale je kombinací preferencí a institucionálních omezení. Institucionalistická vysvětlení jednotnosti hlasování vycházejí z racionality aktérů: jestliže má platit teze, že instituce produkuje určité jednání, tak tato teze může platit jedině tehdy, jestliže reakce aktérů jsou řízeny stejnou logikou. Tato logika bývá nejen racionální, ale také bývá založena na předpokladu, že primárním cílem poslance je znovuzvolení (Bowler 2002, Kam 2009, Sieberer 2006).

Oba výše uvedené přístupy se liší v tom, jakým způsobem a kdy jednotnost stran vzniká. Zatímco sociologický přístup zdůrazňuje roli socializace, ke které dochází primárně před zvolením poslanců do parlamentu, tak institucionalistický přístup klade důraz na zdroje a vliv, jimiž disponují strany, poslanecké kluby a jejich vedení a které dokáží zajistit jednotnost postupu poslaneckého klubu. Oba přístupy předkládají rozdílné kauzální mechanismy jednotnosti hlasování. Sociologický přístup tak vysvětluje jednotnost na základě soudržnosti, která je zajišťována před zvolením poslanců do parlamentu, zatímco institucionalistický přístup vysvětluje jednotnost pomocí disciplíny, která může fungovat jedině až po samotném zvolení. Analytické rozlišování uvedených dvou přístupů bývá v literatuře z posledních let často dáváno do kontrastu proto, aby na základě této juxtapozice mohl následně autor přijít se syntetickým či kombinovaným modelem (Kam 2009, Sieberer 2006, Patzelt 2004).

Současný sociologický pohled nevylučuje vliv formálních a stranických pravidel na chování poslanců, pouze je považuje za významné až sekundárně. Obdobně i vliv institucí bývá chápán tak, že je zprostředkován či omezován sdílenými preferencemi a normami. Tento – svým způsobem eklektický – přístup byl typický pro studie parlamentního jednání v 50. a 60. letech minulého století, než byl nahrazen teorií racionální volby a z ní vycházejícího institucionalismu. Například Barber (1966) přesvědčivě ukázal, že institucionální pravidla sloužící k disciplinaci (postup v kariéře, znovuzvolení či patronáž) jsou zprostředkovány tím, jak je v kontextu vlastních preferencí a norem vnímají poslanci. Takováto institucionální pravidla (svým způsobem hrozby poslancům) vůbec nemusí být psaná, dokonce nemusí být ani vyřčená; postačuje, že jsou tušeny nebo že je tak vnímají samotní poslanci (Barber 1966: 352). Jedno z klasických zjištění o tom, jak funguje disciplinace v parlamentu, je ztělesněno ve větě: „*Pressure is how you see it*“ (Dexter 1957: 11). Role individuálních preferencí, vnímání a norem je navíc ještě znásobena situací velké nejistoty ohledně všech budoucích závazků vedení stran vůči poslancům. Sociologický přístup ke zkoumání jednotnosti hlasování byl v odborné literatuře v posledních letech téměř kompletně nahrazen institucionalistickým, neboť komparativní data o charakteru institucí jsou snadněji dostupná než údaje o postojích, hodnotách a normách.

2. Jednotnost hlasování politických stran: teorie a hypotézy

Faktory, které ovlivňují jednotnost poslaneckých klubů, jsou různé a bývají také různě členěny. V obecné rovině se ale téměř vždy (pro výjimku viz např. Kam 2009) jedná o faktory, které jsou jádrem institucionalistického přístupu k jednotnosti hlasování. Tato nerovnováha je způsobena tím, že srovnávací studie vysvětlují rozdíly v úrovni jednotnosti hlasování vždy na základě odlišných institucí a nikdy na základě odlišných úrovní sdílení programových preferencí či norem. Většina autorů odlišuje dvě základní úrovně: (1.) volební systém anebo dokonce celý proces, v němž se rozhoduje o tom, kdo získá poslanecký mandát; a (2.) pravidla fungování parlamentní komory (viz Bowler 2002; obdobně viz Sieberer 2006, Hazan 2003). Owens (2003) rozlišuje faktory působící na systémové úrovni (ovlivňují všechny strany v parlamentu), na stranické úrovni (ovlivňují jednotlivé strany různě) a na úrovni konkrétních hlasování, tedy kontext a tématika hlasování (ovlivňují jednotlivé strany různě v čase). Jakékoli členění institucí ovlivňujících jednotnost hlasování je schematické, neboť řada z nich spolu navzájem interaguje a posiluje či naopak minimalizuje efekt; detailnější popis těchto interakcí a vzájemných závislostí poskytují například Bowler (2002), Owens (2003) či Kam (2009).

Vzhledem k povaze výzkumné úlohy a zároveň i povaze analyzovaných dat (údaje o jednotnosti hlasování stran v jedné zemi agregované na úroveň volebního období) není možné využít některá vysvětlení jednotnosti hlasování, neboť v čase nedocházelo k jejich změně a jsou pro celé analyzované období konstantní. Proto například není možné zkoumat to, jak jednotnost hlasování ovlivňují poměrný volební systém, vztah vlády a parlamentu, administrativní uspořádání státu, způsob organizace parlamentu či způsob hlasování.[3] Zároveň není možné – vzhledem k povaze dat a způsobu jejich agregace na úroveň volební období – použít ani ta vysvětlení, která se vztahují ke kontextu hlasování. Relevantní námitka proti designu našeho výzkumu spočívá v jeho časovém vymezení: srovnání jednotnosti hlasování mezi volebními obdobími na úkor srovnání jednotnosti uvnitř jednotlivých období. Řada studií upozorňuje na skutečnost, že v průběhu volebního období dochází k systematické proměnně jednotnosti hlasování (Natmel a Janda 1982, Lindstadt et al. 2009, Morgenstern 2004, Patterson a Caldeira 1988, Skjæveland 1999). Základní zdůvodnění existence rozdílné úrovně jednotnosti hlasování v průběhu volebního období je založeno na odlišné důležitosti různých nominačních a promočních aktérů pro poslance (vedení strany v parlamentu, vedení strany mimo parlament, regionální organizace, voliči, prezident atd). Tato systematičnost se nicméně projevuje primárně v prezidentských systémech (Morgenstern 2004, Natmel a Janda 1982: kapitola 6, Patterson a Caldeira 1988) anebo ve více-úrovňových systémech vládnutí (například Evropský parlament, do nějž jsou poslanci voleni na národní úrovni na základě nominace strany na národní nebo regionální úrovni, viz Lindstatd et al. 2009).[4]

Pro vysvětlení variability jednotnosti hlasování využíváme pouze ty faktory, které jsou stranicky specifické.[5] Při vysvětlení odlišné úrovně jednotnosti hlasování poslaneckých klubů využijeme následující faktory:

– vládní status strany,
– roztříštěnost opozice,
– velikost vládní většiny,
– velikost strany,
– ideologie strany (programová blízkost a programová extremita),
– popularita strany,
– podíl znovuzvolených poslanců ve straně,
– podíl poslanců s vedoucí pozicí a tedy zájmem na udržení statu quo.

Tradiční interpretace vlivu přítomnosti strany ve vládě na jednotnost vychází z předpokladu, že pro vládní strany je výhodnější a snazší dosahovat jednotu hlasování, a to na základě rozsáhlého potenciálu pro patronáž, disponováním disciplinujícím nástrojem hlasování o důvěře vládě a obecně přijímaného předpokladu potřeby jednoty jako podmínky pro efektivní vládnutí (Diermeier a Feddersen 1998, Kam 2009, Sieberer 2006). Základní pravidlo politiky

v parlamentních režimech pak spočívá v tom, že si vláda musí zajistit většinovou podporu při hlasování o důvěře. V některých systémech dokonce mohou existovat neformální pravidla, že jakmile vláda ztratí většinovou podporu při klíčových hlasováních jako například při hlasování o státním rozpočtu, tak vláda rezignuje. Někteří autoři argumentují, že potřeba vlády zajistit si většinovou podporu při hlasování o důvěře vede k jednotnému hlasování stran v parlamentech (Diermeier a Feddersen 1998).[6] Toto tvrzení spočívá na předpokladu, že existence hlasování o důvěře vládě zajišťuje jednotnost hlasování natrvalo. Jakékoliv hlasování v parlamentu tak kromě základní dimenze „hlasovat s vlastní stranou nebo proti" nabývá ještě dimenze „pro nebo proti vládě". Schwarz (1980) nicméně argumentuje, že existence hlasování o důvěře vládě nemusí zajišťovat jednotné hlasování, a to za situace, kdy vláda nemusí rezignovat po porážce v důležitém hlasování (jiném než o ne/důvěře vládě). Parlamenty navíc nehlasují pouze o důležitých tématech jako je důvěra vládě či státní rozpočet, ale i o méně významných věcech, při nichž vládní porážka neznamená vážný problém. Míra úspěšnosti českých vlád při schvalování zákonů (viz Linek a Mansfeldová 2009: 67–70) naznačuje, že vlády v Česku bývají poraženy minimálně v deseti procentech případů.

Institut hlasování o důvěře vládě na druhé straně nedokáže vysvětlit jednotnost hlasování opozičních stran. Ty se sice mohou snažit být jednotné s cílem porazit vládu, když vládní strany nebudou jednotné, nicméně nejednotnost pro ně neznamená žádný výrazný problém. Kam (2009) přesvědčivě ukázal, že nejednotnost je větší a častější u opozičních stran, nicméně rozdíly mezi vládními a opozičními stranami se zmenšují s tím, jak se zvětšuje vládní většina (obdobně i Linek a Rakušanová 2005, Golembiewski 1958) a jak se zvětšuje fragmentace opozičních stran. Tato zjištění znamenají, že s tím, jak klesá pravděpodobnost vládní porážky, klesá i jednotnost vládních stran. Naopak Sieberer (2006) ukázal větší jednotnost u opozičních stran s argumentem, že vládní strany musí zaujímat postoje ke kontroverzním otázkám a přistupovat na koaliční kompromisy. Tato interpretace nebere v potaz strategické možnosti vlád vyhnout se nepříjemným hlasováním; navíc Siebererovo zjištění není založeno na tak detailní specifikaci modelu jako v případě Kama (2009).

Existence těsné většiny například jednoho hlasu klade značné nároky na stranickou jednotnost v parlamentu, nutnou pro udržení vlády a prosazení její agendy (Riker 1962), neboť ztráta hlasu byť jen jediného poslance může znamenat neschválení návrhu zákona. Golembiewski dokázal na příkladu amerických států, že stranická koheze je přímou funkcí stupně soutěže mezi stranami (Golembiewski 1958: 501). Nemá-li totiž strana šanci získat nebo ztratit hlasování, neexistuje závažný důvod pro udržování jednoty. Výzkumy dále dokazují, že velikost vládní většiny, resp. strach z prohry při hlasování nebo naopak naděje ve vítězství, mohou podpořit jednotnost. Jeden bývalý český poslanec to v rozhovoru s námi vyjádřil slovy, že když „má vedení klubu pro zákon zajištěný určitý počet hlasů z jiných klubů, tak se nic neděje; je-li to spočítané na těsno, může být výsledkem diskuse v klubu důrazné doporučení".

Hypotéza 1a: Jednotnost hlasování je vyšší u vládních stran.
Hypotéza 1b: Jednotnost hlasování vládní strany je vyšší, čím těsnější je většina, kterou disponuje.
Hypotéza 1c: Jednotnost hlasování vládní strany je nižší, čím fragmentovanější je opozice.

Kromě vládního statusu a na něj napojené další interakční efekty fragmentace opozice a těsnosti vládní většiny může ovlivňovat jednotnost stran i jejich velikost. Čím větší je strana, tím lze očekávat, že je heterogennější z hlediska postojů jejich poslanců. Ve větších stranách je soudržnost založená na preferencích nižší a navíc i náklady na monitorování a kontrolu hlasování rostou, stejně jako náklady na dojednávání kompromisů uvnitř poslaneckého klubu.

Hypotéza 2: Jednotnost hlasování strany je nižší u větších stran.

Dalším faktorem, který může ovlivnit jednotnost hlasování strany, je možnost hlasovat s jinou než vlastní stranou. Tato možnost může nastat snadněji v takové situaci, když existují politické strany, které jsou si programově blízko. V takové situaci existuje větší pravděpodobnost, že v případě, že má poslanec odlišné programové preference od jeho vlastní strany, bude tento poslanec hlasovat s jinou politickou stranou (Sieberer 2006: 166). Na druhé straně Kam (2009: 75–91) ukázal, že blízkost alternativních koalic či stran z hlediska postojů hraje minimální roli při vysvětlování hlasování proti vlastní straně. Bez ohledu na blízkost sousedních stran bývají strany na okrajích politického spektra či strany extrémistické častěji jednotné než strany řazené do levého či pravého středu (Ozbundun 1970, Sartori 2005). Na druhé straně Kam (2009: kapitola 4) ukázal, že postojová shoda s jinou než vlastní stranou není zárukou toho, že takový poslanec bude hlasovat proti vlastní straně.

Hypotéza 3a: Jednotnost hlasování strany je nižší, čím programově blíže jsou jiné strany v parlamentu.
Hypotéza 3b: Jednotnost hlasování strany je vyšší, čím extrémnější je program strany.

Hlasování proti straně bývá na straně poslanců zdůvodňováno tím, že poslanci mají zájem na znovuzvolení a tím pádem nechtějí podporovat takové návrhy, které by ohrozily volební zisky stran a poslanců. Zatímco v situacích, kdy je volební podpora strany stabilní nebo roste, není třeba hlasovat proti vlastní straně, tak v situacích poklesu volební podpory strany je nutné zaprvé distancovat se od nepopulárních návrhů strany a zadruhé dát vedení strany jasný signál, že volebně nepopulární politika nemá podporu všech poslanců dané strany. V této argumentaci dochází k přímému spojení úrovně volební podpory stran s mírou jednosti hlasování, kdy pokles volební podpory vede k větší nejednotnosti (v literatuře se objevoval obdobný argument založený na stabilitě stranického systému, viz např. Ozbundun 1970).

Základní argument spočívá v kalkulaci, zda může poslanec vsadit na vlastní stranu, že bude znovuzvolen. Existuje-li vysoká nestabilita volební podpory strany, je téměř nemožné očekávat od poslanců, kteří chtějí pokračovat v politické kariéře, že budou k takovéto straně loajální, zvláště za situace, kdy její podpora klesá pod hranici volitelnosti. Naopak, u takových politiků lze očekávat, že své jednání budou orientovat na jiné – životaschopnější – strany. Tento fenomén se objevoval v postkomunistických parlamentech a byl znám jako tzv. politický turismus (typické pro některé české parlamentní strany v období 1993–1996; viz Linek a Šalamounová 2001).

Hypotéza 4: Jednotnost hlasování strany klesá s tím, jak klesá její volební podpora.

Zatímco předchozí hypotézy se týkají spíše takových incentivů, které fungují na úrovni stran a stranického systému, další dvě hypotézy se týkají spíše individuálních charakteristik poslanců, které jsou pro potřeby naší analýzy agregované na úroveň stran. Jestliže platí teze o socializaci poslance do programu a hodnot vlastní strany a parlamentní politiky, mělo by ovlivňovat jednotnost hlasování strany to, kolik poslanců je v jejím klubu nových a kolik jich pokračuje v poslanecké kariéře. S tím jak roste podíl znovu zvolených poslanců, měla by růst i jednotnost hlasování strany.

Hypotéza 5: Jednotnost hlasování strany je vyšší, čím větší je ve straně podíl znovu zvolených poslanců.

Schopnost stran zajistit jednotné hlasování je ovlivněna tím, nakolik mají lídři stran schopnost nabízet poslancům postup v politické kariéře (Barber 1966) a možnost ovlivňovat veřejné politiky (Kam 2009; Sieberer 2006). Proto by jednotnost hlasování měla být větší v těch poslaneckých klubech, které mají větší podíl politiků s pozicí ve vládě a vedoucími pozicemi v parlamentních klubech a výborech.

Hypotéza 6: Jednotnost hlasování strany je vyšší, čím větší je ve straně podíl poslanců s významnou pozicí.

3. Jednotnost hlasování poslaneckých klubů v letech 1993–2008: přehled

Ještě před tím, než budeme testovat uvedené hypotézy ohledně zdrojů jednotnosti hlasování, představíme úroveň a vývoj jednotnosti hlasování jednotlivých poslaneckých klubů, které jsme sledovali v každém volebním období od roku 1993 do roku 2008; celkem se jedná o 6 volebních období. Nejprve představíme trendy a změny v jednotnosti hlasování, a to na základě dat agregovaných na jednotlivá volební období; údaje o jednotnosti stran budeme interpretovat také na základě vztahu k účasti strany ve vládě. Poté přistoupíme k prozkoumání vlivu kontextuálních faktorů na jednotnost hlasování. Konkrétně se zaměříme na zjišťování vlivu důležitosti hlasování na úroveň jednotnosti stran.

3.1. Jednotnost hlasování

Jednotnost hlasování měříme pomocí Riceova indexu, který je vypočítáván jako absolutní hodnota rozdílu mezi procentem hlasů pro a procentem hlasů proti návrhu uvnitř poslaneckého klubu pro každé proběhlé hlasování (Rice 1925 a 1928). Získané hodnoty jsou poté agregovány pro celé volební období. Hodnoty indexu se pohybují v rozmezí 0–100, kdy hodnota nula znamená, že polovina poslanců daného klubu hlasovala pro návrh, zatímco druhá polovina hlasovala proti, a hodnota sto znamená, že všichni poslanci klubu hlasovali souhlasně buď pro nebo proti (formule výpočtu Riceova indexu a jeho alternativy viz Linek a Rakušanová 2002: 59–61). Index zahrnuje nejen poměrnou velikost skupiny poslanců, která hlasuje odlišně než většina strany, ale obsahuje v sobě i údaj o četnosti takovéhoto hlasování (Sieberer 2006: 158).

Při výpočtech Riceova indexu jsme využili informace o hlasování poslanců, které poskytuje odbor informatiky Poslanecké sněmovny Parlamentu ČR; a to data od roku 1993 do konce roku 2008. Data obsahují celkem pět kategorií pro označení pozice poslance při hlasování: 1 – pro návrh, 2 – proti návrhu, 3 – nepřítomnost, 4 – zdržení se hlasování, 5 – oficiální omluva neúčasti. Pro účely výpočtu Riceova indexu byly brány v potaz pouze ty pozice poslance, které bylo možné zaujmout při jeho účasti na hlasování (kategorie „pro návrh“, „proti návrhu“ a „zdržel se hlasování“); zbylé dvě kategorie byly při výpočtu ignorovány.[7] Tato data byla následně transformována do dvou kategorií: 1 – pro návrh a 0 – proti návrhu. Hodnotu 1 tvořila hlasování „pro návrh“ a hodnotu 0 tvořila hlasování „proti návrhu“ a „zdržení se hlasování“. Sloučení hlasování proti návrhu a zdržení se při hlasování je ospravedlněno tím, že poslanec, který se zdržuje hlasování, svou přítomností při hlasování zvyšuje kvórum (počet hlasů potřebných ke schválení návrhu). Zdržení se hlasování lze proto interpretovat jako strategické hlasování proti návrhu (viz např. Curini a Zucchini 2008).

Ačkoli je Riceův index standardně používán, v literatuře byly popsány některé jeho problémy. Zaprvé, pro srovnávací analýzu parlamentního hlasování ve více zemích je určitou komplikací rozdílný počet hlasování, která vstupují do analýzy, jelikož pravidla pro samotná hlasování a jejich zaznamenávání se mohou v jednotlivých parlamentech výrazně lišit. Zatímco při srovnání jednotnosti českých politických stran v čase nemusí být odlišný (i když systematicky vysoký) počet hlasování výrazný problém (viz Linek a Mansfeldová 2009: 63–66), tak při srovnání hodnot jednotnosti českých stran s ostatními (například evropskými) je nutné vzít v potaz velký počet hlasování v české Poslanecké sněmovně. Zadruhé, rozdílné hodnoty Riceova indexu může přinést i odlišné nakládání s hlasováními, která nepodléhají vyhlášené stranické disciplíně (tzv. *free votes*): jejich zahrnutí či naopak vynechání může ovlivnit výsledné naměřené hodnoty. Při výpočtech nebereme toto rozlišení v potaz, neboť v českém případě je nemožné systematicky zjistit, jak jednotlivé politické strany ke konkrétním hlasováním přistupovaly. Navíc existuje oprávněný předpoklad, že ne všechny strany zacházejí se stejnými hlasování totožným způsobem; některé strany označí konkrétní hlasování za volné, zatímco jiné za vázané. Zatřetí, samotná konstrukce Riceova indexu může vést k systematickému nadhodnocení nejednotnosti malých a relativně rozdělených stran (Desposato 2005, Sieberer 2006).

Jednotnost hlasování poslaneckých klubů ve Sněmovně v letech 1993 až 2008 byla celkově velmi stabilní. To je patrné zejména z průměrných hodnot Riceova indexu pro všechny strany, které se pohybují okolo hranice 80 bodů (viz tabulka 1). Nadprůměrné hodnoty Riceova indexu vykazovala SPR-RSČ, která byla ve Sněmovně do roku 1998. Hodnoty Riceova indexu zpravidla stoupají spolu s účastí strany ve vládě. Nejvýrazněji se tento trend projevoval u ODS, kde pokles při přechodu do opozice v roce 1998 a nárůst při návratu do vlády v roce 2006 činil okolo 6 bodů. Toto pravidlo neplatí pro KSČM, která nebyla nikdy v české historii ve vládě, a přesto má relativně vysokou a stabilní jednotnost hlasování. V případě dvou menších parlamentních stran (US-DEU a KDU-ČSL) existují také období, kdy vládní angažmá vede k nižší jednotnosti hlasování. Tato nižší jednotnost je v případě obou stran nejlépe vysvětlitelná vnitrostranickými problémy, existencí frakcí a štěpením strany.

Pravo-středová US-DEU působila ve vládě ve volebním období 2002–2006 a v tomto období poklesla jednotnost hlasování této strany při měření Riceovým indexem z hodnot 80 na 75. Působení US-DEU ve vládě bylo poznamenáno nejednotností klubu, která se projevovala

Tabulka 1: Jednotnost hlasování poslaneckých klubů v PSP ČR v letech 1993 až 2008 (Riceův index)

Strana / období	1993–1996	1996–1998	1998–2002	2002–2006	2006–2008
ČSSD	71,6	80,4	**82,5**	**84,4**	79,2
KDU-ČSL	**82,4**	**87,4**	78,4	**80,6**	**74,7**
KSČM	82,6	86,4	83,3	83,1	82,2
ODS	**85,0**	**85,8**	79,4	75,4	**81,6**
ODA	**81,4**	**85,8**	–	–	–
SPR-RSČ	93,4	97,4	–	–	–
US/US-DEU	–	82,0	80,0	**75,1**	–
SZ	–	–	–	–	**83,6**
Průměr celkem	82,7	86,5	80,7	79,7	80,2
Průměr vláda	82,9	86,3	82,5	80,0	80,0
Průměr opozice	82,5	86,6	80,3	79,3	80,7

Poznámka: Průměr je udáván jako nevážený průměr; vládní strana je označena tučně. Výpočet je založen na všech provedených hlasováních v daném volebním období s následujícími výjimkami (neexistence elektronického hlasovacího zařízení v počátku prvního volebního období, některá hlasování byla tajná, vyloučení tzv. zmatečných a chybných hlasování). Počet hlasování, na nichž je výpočet pro jednotlivé strany založen, se u jednotlivých stran liší, neboť pro výpočet je nutná účast alespoň dvou členů klubu. Výpočet Kopeckého, Hubáčka a Plecitého pro první volební období byl převeden na Riceův index.

Zdroj: Kopecký, Hubáček a Plecitý 1996 pro období 1993–1996, vlastní výpočty na základě dat poskytnutých PSP ČR

hlasováním některých poslanců proti vládním návrhům zákonů a která byla doprovázena vystoupením některých poslanců ze strany a z klubu (Tomáš Vrbík a Marian Bielesz). KDU-ČSL se účastnila všech koaličních vlád od vzniku České republiky a ve vládě nebyla pouze v období mezi roky 1998 až 2002. KDU-ČSL měla nejnižší jednotnost hlasování v posledním volebním období, v němž se projevila vnitřní diferenciace strany na dvě křídla: levicové, které kladlo větší důraz na sociální politiku a spolupráci spíše s ČSSD, a pravicové, které bylo více hospodářsky liberální a orientovalo se na spolupráci s ODS. Tyto odlišnosti se projevovaly například při projednávání zákonů z oblasti zdravotnictví, sociální a daňové politiky. Pravicové křídlo okolo bývalého předsedy strany Miroslava Kalouska se nakonec v roce 2009 oddělilo od KDU-ČSL a ustavilo novou politickou stranu TOP 09.

U jednotlivých stran se převážně objevuje vyšší jednotnost hlasování v době působení ve vládě. Vypočítané průměry Riceova indexu pro vládní a opoziční strany jsou ve všech volebních obdobích velmi podobné. Vládní strany byly celkově jednotnější než strany opoziční ve třech volebních obdobích: koalice ODS, ODA a KDU-ČSL v letech 1993–1996, menšinová vláda ČSSD v letech 1998–2002 a koalice ČSSD, KDU-ČSL a US-DEU v období 2002–2006. Ve zbylých dvou případech (období 1996–1998 a 2006–2008) hlasovali jednotněji poslanci opozičních stran. V každém případě ale rozdíly mezi průměrnými hodnotami Riceova indexu obou bloků byly naprosto minimální a v řádu desetin bodu indexu.

3.2 Proměny jednotnosti hlasování v závislosti na významnosti hlasování

Na základě srovnání hodnot Riceova indexu jsou české poslanecké strany méně jednotné než strany v jiných zemích. Zatímco se celkový průměr Riceova indexu ve české Sněmovně pohybuje okolo hodnoty 80 (nejvíce 86,5 v období 1996–1998), v zemích západní Evropy hodnoty sahají velmi blízko k hodnotě 100, nejčastěji v intervalu 95–100. Riceův index dosahoval v 90. letech například v Rakousku hodnoty 98,3, v Dánsku 99,8, ve Švédsku a v Německu pak 96,6 bodů. Nejblíže České republice se nacházelo Finsko s průměrem 88,6 bodů (Sieberer 2006: 161, Müller 2001, Skjæveland 2001, Jensen 2000, Saalfeld 1995). Jak již ovšem bylo zmíněno, je třeba mít na paměti obtíže spojené s komparací hodnot Riceova indexu pro parlamenty různých zemí, vyplývající z rozdílných procedur při hlasování, povahy a počtu hlasování.

Na relativně nízkou hladinu jednotnosti českých poslaneckých klubů upozorňovali již Linek a Rakušanová (2005) ve své analýze parlamentního hlasování v období 1998–2002. Podle nich byla nízká jednotnost překvapivá vzhledem k existenci institucionálních tlaků a nástrojů k disciplinaci poslanců srovnatelných se západoevropskými parlamentními stranami. Vysvětlení tohoto jevu viděli tito autoři především ve velikosti hlasovacích koalic k jednotlivým návrhům zákonů, které byly při většině hlasování dostatečně velké natolik, že strany nemusely vyžadovat stranickou disciplínu (viz Linek 2000, Linek a Rakušanová 2005). To samozřejmě předpokládá vysoký počet hlasování o návrzích zákonů, které jsou vnímány jako technické a jejichž schválení bylo a je svým způsobem nevyhnutelné vzhledem k nutnosti harmonizace legislativy s právními předpisy Evropské unie.

Proto jsme se pro prozkoumání souvislosti jednotnosti hlasování s jeho důležitostí rozhodli vybrat určitý segment hlasování, který neobsahuje procedurální či technická hlasování nebo hlasování o pozměňovacích návrzích. Pro období červen 2006 až prosinec 2008, což představuje většinu funkčního období vlády Mirka Topolánka, jsme definovali tzv. rozhodující hlasování o návrzích zákonů. Jedná se o poslední hlasování o návrzích zákona, což jsou většinou hlasování ve třetím čtení; zastoupena jsou i hlasování v prvním a druhém čtení v případě, že vedla k ukončení projednávání návrhu zákona. Z celkového počtu 4 739 hlasování ve sledovaném období bylo takto vybráno 387 hlasování. Jako druhou skupinu hlasování jsme z této skupiny hlasování následně vybrali ta hlasování, u nichž podíl poslanců, kteří hlasovali proti návrhu, činil alespoň 10 procent z přítomných poslanců. Důvodem takovéhoto členění je, že takto definovaná hlasování alespoň částečně indikují ta, u nichž nepanovala shoda mezi stranami. Takovýchto hlasování bylo zaznamenáno pouze 97 a označujeme je jako tzv. rozhodující hlasování, u nichž při hlasování existovala opozice.

Omezení analyzovaných hlasování na ta důležitá umožňuje sledovat, jak se vyvíjí jednotnost poslaneckých klubů v závislosti na důležitosti hlasování. Při prvním omezení na tzv. rozhodující hlasování došlo k mírnému zvýšení průměrné hodnoty Riceova indexu (o 2,1 bodu), především u opoziční KSČM (hodnoty Riceova indexu u vybraných hlasování ukazuje tabulka 2). Z vládních stran vzrostla hodnota Riceova indexu nadprůměrně pouze ODS. Zcela odlišná je situace v případě rozhodujících hlasování s přítomností odlišného hlasování minimálně 10 procent poslanců; mezi těmito hlasováními jsou výrazně zastoupena ta, při nichž nastává hlasování podle stranických linií a po ose vláda-opozice. Jednotnost poslaneckých klubů se při těchto hlasováních výrazně zvyšuje a celkový průměr Riceova indexu dosahuje hodnoty 88,4 resp. 90,3. U KSČM se index dokonce blíží hodnotě 100. V posledním

sloupci tabulky 2 jsou v závorce uváděny hodnoty Riceova indexu, jestliže do poslaneckého klubu nezapočítáváme poslance, kteří z klubu byli vyloučeni nebo z něj v průběhu období vystoupili. Údaje prezentované v posledním sloupci tak ukazují na roli, kterou hlasy takových poslanců hrají při výpočtu jednotnosti hlasování stran.

Tabulka 2: Jednotnost hlasování poslaneckých klubů v PSP ČR v období červen 2006 až prosinec 2008 (Riceův index)

Strana / hlasování	všechna hlasování (N=4739)	rozhodující hlasování (N=387)	rozhodující hlasování s opozicí (N=97)	
ČSSD	79,2	81,6	82,5	86,7
KDU-ČSL	**74,7**	**75,4**	**85,7**	–
KSČM	82,2	88,2	97,1	–
ODS	**81,6**	**85,0**	**91,1**	**91,3**
SZ	**83,6**	**81,3**	**85,8**	**90,9**
Průměr	80,2	82,3	88,4	90,3
Průměr vláda	80,0	80,6	87,5	89,3
Průměr opozice	80,7	84,9	89,8	91,9

Poznámka: Průměr je udáván jako nevážený průměr; vládní strana je označena tučně. U stran ČSSD, ODS a SZ prezentujeme v posledním sloupci dvě hodnoty. Několik poslanců těchto stran vystoupilo či bylo vyloučeno z těchto klubů. První hodnota udává index za všechny původní poslance klubu, druhá hodnota udává index za klub bez těchto poslanců.

Zdroj: Poslanecká sněmovna PČR, vlastní výpočty

Jednotnost hlasování nastává v Poslanecké sněmovně až v případě velmi malého počtu hlasování, při nichž se hlasuje podle stranických linií. Takto důležitá hlasování se již úrovní jednotnosti poslaneckých klubů blíží srovnání se západními stabilními demokraciemi mnohem více. V Tabulce 2 uvedený příklad jednotnosti při důležitých hlasování ukazuje na strukturu hlasování v Poslanecké sněmovně, kdy převážná většina hlasování má povahu hlasování o normách nutných přijmout kvůli závazkům v EU, hlasování technického a procedurálního rázu nebo hlasování o dílčích a detailních pozměňovacích návrzích. Role stranické disciplíny tak klesá, neboť vzhledem k velikosti hlasovacích většin není jednotnost hlasování strany nutná a disciplína tak ani nemusí být vyžadována.

4. Vícerozměrná analýza jednotnosti hlasování

Poté, co jsme představili agregované údaje o jednotnosti politických stran při hlasování a vliv významnosti hlasování na úroveň jednotnosti, přistoupíme v této části k prozkoumání toho, jaké faktory ovlivňovaly jednotnost politických stran při hlasování mezi lety 1993–2008. Na rozdíl od předchozí části, v níž jsme komentovali tyto údaje na základě dvourozměrných vztahů, tak v této části provedeme vícerozměrné analýzy k tomu, abychom mohli specifikovat nezávislý efekt jednotlivých faktorů.[8]

Při testování těchto hypotéz byl závislou proměnnou Riceův index, který jsme pro jednotlivé strany vypočítali na základě všech hlasování a agregovali jej na celé volební období.

Data tedy mají charakter časových řad, kdy panel je definován pomocí politické strany a čas pomocí volebních období. Jednotkou analýzy je například ČSSD ve volebním období 1992–1996 atd. Kam (2009: 61–62) diskutuje řadu problémů spojených s analýzou takovýchto dat, především ohledně délky volebních období a nezávislosti pozorování. Vzhledem k tomu, že pouze v jednom případě bylo volební období kratší než čtyři roky (1996–1998) a vzhledem k tomu, že používáme jako závislou proměnnou Riceův index, který vyjadřuje průměrnou míru jednotnosti, nepovažujeme první problém za výrazný. Naopak nezávislost pozorování je mnohem větším problémem, neboť závislost pozorování vzniká společným kontextem konkrétního volebního období nebo obdobným chováním konkrétní strany v průběhu navazujících volebních období. Jedna z možností, jak tyto problémy při odhadnutí modelu řešit, spočívá ve využití modelu se standardními chybami opravenými na základě panelové struktury dat (*panel-corrected standard errors*) (Beck a Katz 1995). Vzhledem k neúplné struktuře dat (řada stran nebyla zastoupena v Poslanecké sněmovně po celé analyzované období) a malému množství časových období (5 volebních období) by ale takovýto model nesplňoval své důležité předpoklady, a proto jsme použili jednoduchý OLS regresní model s robustními standardními chybami (*robust standard errors*) (obdobně viz Kam 2009: 62).

Celkem prezentujeme 4 modely (viz tabulka 3), které se liší v tom, zda jsou zahrnuty interakční efekty (modely 3 a 4 obsahují interakční efekty vládního statusu s dalšími dvěma proměnnými) a zda je kontrolován efekt jednotlivých stran (modely 2 a 4 obsahují dichotomické proměnné pro jednotlivé strany). V případě interakčních efektů je nutné regresní koeficienty interpretovat jako podmíněné hodnotami původních proměnných. Kontrola efektu jednotlivých stran slouží k odbourání stranicky specifického vzorce jednotnosti hlasování, čímž pomáhá řešit problém se závislostí pozorování: regresní linka dosahuje odlišné úrovně pro každou stranu. V případě nezahrnutí stranických dichotomických proměnných (OLS model na celý soubor) předpokládáme, že rozdíly mezi hodnotami jednotnosti pro jednotlivé strany jsou náhodné. Výsledky je pak nutné interpretovat jako platné napříč stranami. Naopak model fixních efektů drží průměrné efekty strany na konstantní hodnotě (fixuje je), regresní přímka je určována změnami, které konkrétní strana zažívala v čase a výsledky je nutné interpretovat jako týkající se změn v jednotnosti konkrétních stran v čase.[9] Při interpretaci výsledků je nutné vzít v potaz, že existuje silná multikolinearita mezi proměnnými těsnost vládní většiny a mírou fragmentace opozičních stran; vyloučení jedné z proměnných z analýzy nicméně neovlivňuje substantivní závěry.

Nezávislé proměnné operacionalizujeme následujícím způsobem:

- vládní status – dichotomická proměnná (vláda=1; ostatní=0);
- roztříštěnost opozice – efektivní počet opozičních stran, který počítáme stejně jako efektivní počet politických stran Laaksa a Taagepery (1979), nicméně pouze pro nevládní strany;
- velikost vládní většiny – někdy je obtížné určit, jaká byla vládní většina, neboť například pro období po roce 2006 disponovaly vládní strany rovnou polovinou mandátů (ale vládly za pomocí dvou původně opozičních poslanců) nebo v období 1998–2002 vládla menšinová vláda. Proto kódujeme velikost vládní většiny na základě „nominálně fungující“ většiny následujícím způsobem: 1992–1996 (5), 1996–1998 (1), 1998–2002 (0), 2002–2006 (1) a 2006–2010 (2);
- velikost strany – podíl počtu poslanců strany na celkovém počtu poslanců v procentech;

– programová blízkost – vzdálenost na levopravé škále, kde 0 představuje levice a 10 pravice. Zdrojem dat jsou Česká volební studie 1996, 2002 a 2006, ISSP 1992 a CVVM98-6;
– programová extremita – vzdálenost od středu na levo-pravé škále kde 0 představuje levice a 10 pravice. Zdrojem dat jsou Česká volební studie 1996, 2002 a 2006, ISSP 1992 a CVVM98-6[10];
– popularita strany – rozdíl v podpoře strany ve volbách a v polovině volebního období. Na základě měsíčních šetřeních CVVM byla zjištěna podpora stran v roce, který byl prostředním pro dané volební období (1994, 1997, 2000, 2004 a 2008). Od této hodnoty jsme odečetly zisk strany v předchozích volbách;
– podíl znovuzvolených poslanců – znovuzvolený poslanec je definován jako poslanec, který byl v předchozím období poslancem;
– podíl poslanců s funkcemi – poslanec s funkcí je definován jako předseda a místopředseda Sněmovny, klubu či výboru.

Tabulka 3: Jednotnost hlasování politických stran (OLS regresní modely)

	očekávání	model 1	model 2	model 3	model 4
vládní status	+	8,05**	7,31***	–5,88	–1,64
roztříštěnost opozice	–	–0,30	0,55	–1,93**	–0,47
velikost vládní většiny	–	–0,48	–1,96	2,66	0,15
velikost strany	–	–0,10	0,28	–0,17*	–0,01
programová vzdálenost	+	–1,44	–1,66	–0,28	–0,14
programová extremita	+	1,73	3,41	0,32	3,56
popularita strany	+	–0,09	0,15	–0,18	–0,03
podíl znovuzvolených poslanců	+	–0,04	–0,08	–0,05	–0,06
podíl poslanců s vedoucí pozicí	+	–0,19*	–0,03	–0,25**	–0,08
interakce vládní status*velikost vládní většiny	–	–	–	–5,36*	–3,21
interakce vládní status*roztříštěnost opozice	–	–	–	2,50*	1,48
stranické dichotomické proměnné		ne	ano	ne	ano
konstanta		89,96***	63,99***	104,86***	77,94***
R^2		0,40	0,94	0,55	0,95
N		30	30	30	30

Poznámka: Závislou proměnnou je Riceův index agregovaný na volební období. Pozitivní hodnota regresního koeficientu znamená pozitivní vliv na jednotnost hlasování. Pravděpodobnosti jsou statisticky významné na hladině 0,01 (***), 0,05 (**) a 0,1 (*).

Zdroj: Viz tabulka 1 a různá dotazníková šetření, vlastní výpočty

Prezentované modely představují důkaz o platnosti hypotézy 1a o vlivu vládního statusu na jednotnost stran (vládní strany mají jednotnost hlasování o 8 bodů Riceova indexu vyšší než opoziční strany; v případě fixního modelu je tento efekt 7,3 bodu). Relativně omezenou podporu poskytují tyto modely teorii o vlivu velikosti strany na jednotnost jejího hlasování (hypotéza 2). Naopak tyto modely neposkytují podporu hypotézám 3a a 3b o vlivu programové pozice strany (ať už v podobě vzdálenosti mezi stranami nebo jejich vzdálenost od centra), hypotéze 4 o vlivu volební podpory strany (změna v popularitě strany), hypotéze 5 o vlivu politické socializace (počet znovu zvolených poslanců) a hypotéze 6 o vlivu podílu poslanců s významnými funkcemi.

Proměnné spojené s vládním statusem stran poskytují podporu tvrzení o tom, že vládní status pozitivně ovlivňuje jednotnost stran. V prvé řadě dochází ke statisticky významnému zvýšení jednotnosti v případě, kdy je strana ve vládě (viz efekty vládního statusu v modelech 1 a 2). Zároveň dochází k poklesu jednotnosti s tím, jak se zvyšuje velikost vládní většiny: s každým mandátem nad prostou většinu, kterým vláda disponuje, klesá jednotnost hlasování o 0,5 bodu Riceova indexu (či dokonce 2 body v případě fixního modelu). Naopak další proměnné (fragmentace opozice a podíl poslanců s funkcemi) mají buď opačný směr, než je očekáváno, nebo je tento směr statisticky nevýznamný.

V modelech, které obsahují interakční efekt vládního statusu s velikostí vládní většiny a s fragmentací opozice, je efekt vládního statusu také částečně potvrzen. Zahrnutí interakčního efektu sice vedlo ke změně efektu vládního statusu na jednotnost hlasování z pozitivního na negativní. Došlo nicméně ke změně celkového vlivu velikosti vládní většiny na jednotnost hlasování (z negativního na pozitivní efekt) a při započítání interakčního efektu je vliv velikosti vládní většiny potvrzen pouze pro vládní strany (viz hypotéza 1b). Zatímco na opoziční strany má velikost vládní většiny sice pozitivní, ale statisticky nevýznamný vliv (viz hodnoty 2,66 a 0,15 v modelech 3 a 4), tak na vládní strany je tento vliv negativní (viz 2,66 + (–5,36) = –2,70 v modelu 3 a 0,15 + (–3,21) = –3,06 v modelu 4). S každým mandátem nad prostou většinu klesá jednotnost vládních stran přibližně o 3 body Riceova indexu. Vládní strany si totiž s rostoucí většinou mohou dovolit luxus nejednotnosti. Naopak rozdrobenost opozičních stran sice snižuje jednotnost hlasování všech politických stran (viz hodnoty –1,93 a –0,47 v modelech 3 a 4), nicméně u vládních stran dochází ke změně tohoto efektu a rozdrobenost opozičních stran posiluje jednotnost hlasování vládních stran (opak oproti očekávání v hypotéze 1c).

Podle hypotézy 2 měla ovlivňovat jednotnost hlasování stran jejich velikost, neboť čím větší je strana, tím je s velkou pravděpodobností postojově heterogennější. Analýzy individuálních dat z dotazníkového šetření, které bylo provedeno v roce 2007 mezi poslanci, naznačují, že velké politické strany (ČSSD a ODS) jsou postojově heterogennější než menší strany (KSČM a SZ); naopak menší strana KDU-ČSL byla za všech stran nejvíce postojově rozštěpená. Individuální data tak poskytují mikro-základ pro hypotézu ohledně toho, že by větší strany mohly být méně jednotné. Modely bez fixních efektů jednotlivých stran tuto hypotézu částečně podporují, i když v jednom případě není efekt statisticky významný (model 1) a v druhém případě je významný pouze na desetiprocentní hladině významnosti (model 3). Výsledky ukazují, že klub s dvaceti poslanci je přibližně o 2 až 3 body Riceova indexu jednotnější než klub s šedesáti poslanci. Naopak modely, které kontrolují efekt jednotlivých stran, nepotvrzují efekt velikosti strany; to je dáno především tím, že po celé analyzované období byly velké strany (ČSSD a ODS) a malé a střední strany (KSČM, KDU-ČSL, ODA, US a další) totožné.

Jedna z důležitých teorií jednotnosti hlasování politických stran zdůrazňuje pozici politických stran na ideologické levopravé škále (a obecněji na jakékoli programové škále, která ovlivňuje volební soutěž v dané zemi). Prezentované modely neposkytují oporu tezi o vlivu vzdálenosti mezi stranami na jednotnost hlasování (hypotéza 3a). Neplatí tak teze, že čím jsou

si programově strany blíže, tím klesá jejich jednotnost, neboť je pro poslance možné hlasovat s jinou stranou, s níž se mohou programově shodovat. Naopak částečnou podporu získává teze o vlivu krajní pozice strany na jednotnost hlasování (hypotéza 3b): čím je strana více zařazená na okraji levo-pravého spektra (v českém případě především KSČM a ODS), tím větší je jednotnost těchto stran. Tento efekt není sice statisticky významný, ale ve všech modelech mají koeficienty správný směr.

Data neposkytují podporu tezi o vlivu změny popularity strany na její jednotnost (hypotéza 4). V českém případě sice existovala řada případů, kdy některým stranám (povětšinou vládním) klesala v průběhu volebního období popularita a zároveň byly výrazně nejednotné (například ČSSD a US-DEU v období 2002–2006 či ODS a SZ v období 2006–2010). Navíc v řadě těchto případů ti poslanci těchto stran, kteří hlasovali proti straně a vlastní stranu v médiích kritizovali, tak činili s odkazem na nepopulární vládní opatření a potřebu vrátit se k původnímu programu strany. Celkově ale vliv změny v popularitě strany neovlivňuje jednotnost hlasování.

Jeden z mála efektů politické socializace (hypotéza 5) je v prezentovaných modelech indikován testováním vlivu podílu znovuzvolených poslanců. Očekáváním je, že vyšší podíl nových poslanců představuje pro stranu riziko v tom smyslu, že tito noví poslanci nebudou hlasovat s vlastní stranou, neboť nejsou dostatečně socializováni do parlamentní hry s její logikou stranické soutěživosti. Efekty podílu znovuzvolených poslanců jsou ve všech modelech nevýznamné a navíc se špatným směrem. S velkou pravděpodobností indikátor podílu znovuzvolených poslanců nepřesně měří efekt politické socializace, ale spíše je indikátorem stability volební podpory strany a mocenského uspořádání uvnitř ní. Analýza shody hlasování jednotlivých poslanců s předsedou poslaneckého klubu totiž ukazuje, že s předsedou klubu hlasují častěji nově zvolení poslanci.

Poslední hypotéza se týkala vlivu podílu poslanců s významnými funkcemi (členové vlády, vedení Sněmovny, výborů a klubů) na jednotnost stran (hypotéza 6). Základní argument vychází z britské literatury, která ukazuje častější hlasování proti straně u poslanců, kteří nejsou zastoupeni ve vládě a nemají významné parlamentní posty. V českém případě tento vztah neplatí, a to nejen ve vícerozměrném modelu při kontrole ostatních proměnných, ale ani při dvourozměrné analýze (Pearsonův korelační koeficient je –0,24; čím větší podíl poslanců s významnými funkcemi, tím nižší jednotnost).

5. Závěr

V parlamentních systémech je zajištění legislativní většiny středobodem parlamentní politiky. Zásadní premisou je proto především jednotné hlasování jednotlivých poslaneckých klubů a s tím související účast poslanců na hlasováních. Již předchozí studie zabývající se analýzou kratšího časového úseku z hlediska jednotnosti hlasování českých parlamentních stran poukazovaly na to, že jednotnost hlasování měřená Riceovým indexem je nižší, než by se dalo předpokládat a než je obvyklé ve většině západoevropských demokracií. Tato studie potvrdila zjištění o nižší jednotnosti českých stran pro období 1993 až 2008.

V analytické části článku jsme se zaměřili mimo jiné na to, jak je jednotnost stran ovlivněna důležitostí hlasování. Výsledky analýzy menšího počtu důležitých hlasování a podmnožiny hlasování, u nichž existovala opozice, ukazují nárůst jednotnosti při těchto hlasováních. Tento fakt, spolu s faktorem velmi vysokého počtu technických, procedurálních či pouze „potvrzovacích“ hlasování v Poslanecké sněmovně, poskytují oporu pro tvrzení, že jednotnost politických stran při hlasování je stabilně vysoká a srovnatelná se západoevropskými parlamentními systémy. Disciplína je však uplatňována pouze v omezeném počtu hlasování, která jsou pro strany důležitá. Tuto interpretaci posilují i výsledky dotazníkového šetření mezi poslanci, kteří měli odhadnout procento hlasování, při kterých jsou vázáni stranickou disciplínou.

Hlavní část analýzy se za využití vícenásobné regrese zaměřila na odhalení faktorů, které ovlivňují úroveň jednotnosti hlasování poslaneckých klubů v jednotlivých volebních obdobích. V obecné rovině regresní modely potvrdily hypotézu o vlivu vládního statusu na jednotnost stran. K poklesu jednotnosti vládních stran nicméně dochází s tím, jak klesá pravděpodobnost, že vláda ztratí hlasování. Proto s každým mandátem na straně vlády nad prostou většinu dochází k poklesu jednotnosti o půl bodu Riceova indexu. Naopak fragmentace opozičních stran jednotnost stran neovlivňovala. Analýzy také částečně potvrdily hypotézu o vlivu velikosti strany na jednotnost hlasování. Ostatní hypotézy ohledně vlivu programové pozice strany, vlivu volební podpory strany, vlivu počtu znovu zvolených poslanců a vlivu podílu poslanců s významnými funkcemi, nebyly potvrzeny. Ukazuje se, že fungování a povaha parlamentarismu v Poslanecké sněmovně je do značné míry ovlivňováno vysokou soutěživostí vlády a opozice, danou téměř permanentní situací velmi těsných vládních většin.

Uvedená zjištění mohou být zaprvé podmíněná výzkumným designem, kdy jsme se zaměřili na zkoumání faktorů, které ovlivňují jednotnost hlasování stran napříč volebními obdobími. V průběhu jednotlivých volebních období dochází k proměně úrovně jednotnosti stran a výzkum důvodů těchto proměn může přinést další důležité informace pro pochopení faktorů ovlivňujících jednotnost hlasování. Druhé důležité omezení může vycházet ze změny institucionálních pravidel v souvislosti s volbami do Poslanecké sněmovny v roce 2010. Větší používání preferenčního hlasování a jeho větší efekt na složení Sněmovny může posílit individuální strategie poslanců. Systémy poměrného zastoupení s vázanými kandidátními listinami ve vícemandátových volebních obvodech poskytují zákonodárcům malý prostor pro vytváření individuálních vazeb na voliče. Jejich kariéra je totiž vysoce závislá na vedeních stran, která zpravidla mají kontrolu nad procesem nominací kandidátů a jejich pořadím na kandidátní listině. Volby do Sněmovny v roce 2010 však naznačily, že pokud voliči extenzivně používají nástroj preferenčního hlasování, může to vést k velmi překvapivým výsledkům z hlediska zvolených kandidátů. Pokud se takové chování voličů stane určitým standardem, může tato situace pro poslance, kteří budou chtít obhájit svůj mandát, představovat incentivy pro zaujímání individuálních strategií. To se pak může projevit v úrovni jednotnosti hlasování v Poslanecké sněmovně.

Poznámky:

1. Toto jednání se může týkat jak samotného hlasování, které bývá nejčastěji tématem analýz, tak i veřejných vystoupení poslanců například v médiích či parlamentních rozpravách. Poslanec, který veřejně kritizuje projednávaný návrh zákona a nakonec pro něj hlasuje, není důkazem jednotnosti strany. Je spíše důkazem postojové nejednotnosti strany a zároveň jednotnosti hlasování dosaže-

ného na základě jiných mechanismů než je postojová shoda s návrhem. Stranickou jednotnost při hlasování proto chápeme jako důsledek stranické soudržnosti a stranické disciplíny.

2. Specifickým případem tohoto typu vysvětlení stranické jednotnosti je přístup Krehbiela, který je založen na sdílených preferencích (Krehbiel 1993 a 1999). Podle tohoto přístupu poslanci hlasují pro takový návrh, který je nejblíže jejich preferencím, což je (shodou okolností) nejčastěji návrh jejich vlastní strany. Jednotnost je tak funkcí distribuce preferencí poslanců. Jednotnost hlasování založená na postojové shodě je velmi jednoduché vysvětlení jednotnosti, které navíc v sobě skrývá půvab demokratického ideálu rozhodování poslanců v systému odpovědných stran: bez vnějších tlaků a na základě sdíleného programu společně hlasují poslanci jedné strany.
3. Na základě zjištění v literatuře lze argumentovat, že volební systém, parlamentní způsob vlády a administrativní uspořádání státu posilují v Česku jednotnost hlasování stran; naopak organizace jednání a hlasování v Poslanecké sněmovně jí oslabují (Owens 2003, Sieberer 2006).
4. V parlamentních systémech ukázal na variabilitu jednotnosti hlasování v průběhu volebního cyklu Skjæveland (1999), nicméně vzorce, které prezentoval pro Dánsko, jsou odlišné od vzorců, které lze nalézt v Česku. S velkou pravděpodobností jsou pravidelnosti změn jednotnosti hlasování českých stran v průběhu volebního období důsledkem jiných faktorů a určité jsou důležitým tématem pro další výzkum. Deagregace závislé proměnné na například údaj o jednotnosti za jednotlivý rok či půl rok by vedla k tomu, že by data získala více-úrovňovou strukturu (řada vysvětlujících proměnných by byla konstantní pro údaje o jednotnosti deagragované na úroveň nižší než volební období, například vládní status strany, její velikost, podíl znovuzvolených poslanců, programová blízkost stran a jejich programová extremita atd.) a jakékoli modelování by se s počty případů, které máme dostupné, stalo nemožné.
5. Do vícerozměrného modelování nezahrneme způsob výběru kandidátů, neboť v čase nedocházelo k významným změnám v jeho způsobu s výjimkou KDU-ČSL, v jejímž případě došlo od roku 1996 k výrazné decentralizaci výběru kandidátů. Z tohoto hlediska je způsob výběru kandidátů pro analyzované období také téměř konstantní (Linek a Enyedi 2008: 468, Linek a Pecháček 2007: 266–270, Outlý 2003).
6. Carey (2007) ukázal, že vládní strany jsou v parlamentních systémech jednotnější než v prezidentských. Carey poskytuje vysvětlení tohoto jevu na základě teorie různých principálů (*competing principal theory*).
7. V této studii neprezentujeme údaje o míře účasti na hlasování, která se dlouhodobě pohybuje mírně nad úrovní osmdesáti procent s výjimkou období let 1993–1996, kdy byla účast na hlasování necelých 70 procent. V období 1996–1998 se ustavoval systém párování při hlasování poslanců, který ztěžuje jednoduchou analýzu účasti na hlasování pro pozdější období.
8. Analýza v této části je inspirována výzkumem Christophera Kama (Kam 2009: kapitola 3).
9. Model fixních efektů bývá používán k tomu, aby se eliminoval problém s heteroskedasticitou (Stimson 1985). Na druhé straně zahrnutí těchto proměnných vede ke zvýšení stupňů volnosti, snížení efektu teoreticky významných proměnných a snížení jejich statistické významnosti.
10. Programovou blízkost a programovou extremitu stran by bylo možné operacionalizovat i odlišným způsobem, například na základě volebních programů stran. Vzhledem k tomu, že pro období 1992–2006 nejsou dostupná data o pozicích stran, která by vznikla na základě systematického kódování, používáme informace z dotazníkových šetření.

Použité zdroje:

Barber, James D. 1966. „Leadership Strategies for Legislative Party Cohesion.“ *Journal of Politics* 28, č. 2, 347–367.

Beck, Nathaniel a Katz, Jonathan N. 1995. „What to Do (and Not to Do) with Time-Series Cross-Section Data.“ *American Political Science Review* 89, č. 3, 634–647.

Bowler, Shaun. 2002. „Parties in Legislatures: Two Competing Explanations.” In: *Parties without Partisans. Political Change in Advanced Industrial Democracies*. Eds. Russel J. Dalton a Martin P. Wattenberg. Oxford: Oxford University Press, 157–179.

Bowler, Shaun; Farell, David M. a Katz, Richard S. 1999. „Party Cohesion, Party Discipline, and Parliaments.” In: *Party Discipline and Parliamentary Government*. Eds. Shaun Bowler, David M. Farell a Richard S. Katz. Columbus: The Ohio State University, 3–22.

Carey, John M. 2007. „Competing Principals, Political Institutions and Party Unity in Legislative Voting.“ *American Journal of Political Science* 51, č. 1, 92–107.

Cox, Gary W. 1987. *The Efficient Secret: The Cabinet and the Development of Parties in Victorian England.* Cambridge: Cambridge University Press.

Cox, Gary W. a McCubbins, Mathew D. 1993. *Legislative Leviathan. Party Government in the House*. Berkeley, CA: University of California Press.

Cox, Gary W. a McCubbins, Mathew D. 2005. *Setting the Agenda: Responsible Party Government in the U.S. House of Representatives*. Cambridge: Cambridge University Press.

Crowe, Edward. 1983. „Consensus and Structure in Legislative Norms: Party Discipline in the House of Commons.“ *The Journal of Politics* 45, č. 4, 907–931.

Crowe, Edward. 1986. „The Web of Authority: Party Loyalty and Social Control in the British House of Commons.“ *Legislative Studies Quarterly* 11, č. 2, 161–185.

Curini, Luigi a Zucchini, Francesco. 2008. „Testing the Theories of Law Making in a Parliamentary Democracy: A Roll Call Analysis of the Italian Chamber of Deputies.“ Paper presented at the ECPR Joint Sessions, Rennes, France, April 2008.

Desposato, Scott W. 2005. „Correcting for Small Group Inflation of Roll Call Cohesion Scores.“ *British Journal of Political Science* 35, č. 4, 731–744.

Dexter, Lewis A. 1957. „The Representative and His District.“ *Human Organization* 16, č. 1, 2–13.

Diermeier, Daniel a Feddersen, Timothy J. 1998. „Cohesion in Legislatures and the Vote of Confidence Procedure.“ *American Political Science Review* 92, č. 3, 611–622.

Golembiewski, Robert T. 1958. „A Taxonomic Approach to State Political Party Strength.“ *Western Political Quartely* 11, č. 3, 390–420.

Harmel, Robert a Janda, Kenneth. 1982. *Parties and Their Environments*. New York: Longman.

Hazan, Reuven Y. 2003. „Does Cohesion Equal Discipline? Towards a Conceptual Delineation.“ *Journal of Legislative Studies* 9, č. 4, 1–11.

Jackson, Keith. 1987. *The Dilemma of Parliament*. Auckland: Allen and Unwin.

Jensen, Torben K. 2000. „Party Cohesion.“ In: *Beyond Westminster and Congress.* Eds. Peter Essaiasson a Knut Heidar. Columbus: Ohio State University Press, 210–236.

Kam, Christopher J. 2009. *Party Discipline and Parliamentary Politics*. Cambridge: Cambridge University Press.

Kopecký, Petr; Hubáček, Pavel a Plecitý, Petr. 1996. „Politické strany v českém Parlamentu (1992–1996): organizace, chování, vliv.“ *Sociologický časopis* 32, č. 4, 439–456.

Krehbiel, Keith. 1993. „Where's the Party.“ *British Journal of Political Science* 23, č. 2, 235–266.

Krehbiel, Keith. 1999. „Paradoxes of Parties in Congress.“ *Legislative Studies Quarterly* 24, č. 1, 31–64.

Laakso, Markku a Taagepera, Rein. 1979. „'Effective' Number of Parties: A Measure with Application to West Europe.“ *Comparative Political Studies* 23, č. 1, 3–27.

Laver, Michael. 1999. „Divided Parties, Divided Government.“ *Legislative Studies Quarterly* 24, č. 1, 5–29.

Laver, Michael. 2006. „Legislatures and Parliaments in Comparative Context.“ In: *The Oxford Handbook of Political Economy*. Eds. Barry R. Weingast a Donald A. Wittman. Oxford: Oxford University Press, 121–140.

Lindstadt, Rene; Slapin, Jonathan B. a Vander Wielen, Ryan J. 2009. *Balancing Competing Demands: Position-Taking and Election Proximity in the European Parliament*. Institute for International Integration Studies Discussion Paper No. 295. Dublin: Trinity College.

Linek, Lukáš. 2000. „Přes zdánlivé rozepře vítězí v PS pragmatismus.“ *Parlamentní zpravodaj* 6, č. 8–9, 2–4.

Linek, Lukáš a Enyedi, Zsolt. 2008. „Searching for the Right Organization: Ideology and Party Structure in East-Central Europe.“ *Party Politics* 14, č. 4, 455–477.
Linek, Lukáš a Mansfeldová, Zdenka. 2009. „Legislativní proces a činnost parlamentu.“ In: *Český parlament ve druhé dekádě demokratického vývoje*. Eds. Lukáš Linek a Zdenka Mansfeldová. Praha: Sociologický ústav AV ČR, 55–77.
Linek, Lukáš a Pecháček, Štěpán. 2007. „Low Membership in Czech Political Parties: Party Strategy or Structural Determinants?“ *Journal of Communist Studies and Transitional Politics* 23, č. 2, 259–275.
Linek, Lukáš a Rakušanová, Petra. 2005. „Why Czech Parliamentary party Groups Vote less Unitedly. The Role of Frequent Voting and Big Majorities in Passing Bills.“ *Sociologický časopis* 41, č. 3, 423–442.
Linek, Lukáš a Rakušanová, Petra. 2002. *Parties in the Parliament. Why, when and how do Parties Act in Unity? Parliamentary Party Groups in the Chamber of Deputies in the Years 1998–2002*. Praha: Sociologický ústav AV ČR.
Linek, Lukáš a Petra Šalamounová, eds. 2001. *The Parliament of the Czech Republic 1993–1998: Factbook*. Praha: Sociologický ústav AV ČR.
Morgenstern, Scott. 2004. *Patterns of Legislative Politics: Roll-Call Voting in Latin America and the United States*. New York: Cambridge University Press.
Müller, Wolfgang. C. et al. 2001. *Die österreichischen Abgeordneten.* Vinna: WUV Universität Verlag.
Outlý, Jan. 2003. *Strany a stát, volby a finance*. Olomouc: Periplum.
Owens, John E. 2003. „Explaining Party Cohesion and Discipline in Democratic Legislatures: Purposiveness and Contexts.“ *Journal of Legislative Studies* 9, č. 4, 12–40.
Ozbundun, Ergun. 1970. *Party Cohesion in Western Democracies: A Causal Analysis*. Beverly Hills, CA: Sage.
Patterson, Samuel C. a Caldeira, Gregory A. 1988. „Party Voting in the United States Congress.“ *British Journal of Political Science* 18, č. 1, 111–131.
Patzelt, Werner. 2004. „Party Unity in German Parliaments.“ In: *Central European Parliaments. First Decade of Democratic Experience and Future Prospectives*. Eds. Zdenka Mansfeldová, David M. Olson a Petra Rakušanová. Praha: Sociologický ústav AV ČR, 138–155.
Rasch, Bjorn Erik. 1999. „Electoral Systems, Parliamentary Committees, and Party Discipline: The Norwegian Storting in a Comparative Perspective.“ In: *Party Discipline and Parliamentary Government.* Eds. Shaun Bowler, David M. Farrell a Richard S. Katz. Columbus: Ohio State University Press, 121–140.
Rice, Stuart A. 1925. „The Behavior of Legislative Groups.“ *Political Science Quartely* 40, č. 1, 60–72.
Rice, Stuart A. 1928. *Quantitative Methods in Politics*. New York: Knopf.
Riker, William H. 1962. *The Theory of Political Coalitions.* New Haven, CN: Yale University Press.
Saalfeld, Thomas. 1995. „On Dogs and Whips: Recorded Votes.“ In: *Parliament and Majority Rule in Western Europe*. Ed. Herbert Döring. New York: St. Martin Press, 528–565.
Sartori, Giovanni. 2005. *Strany a stranické systémy. Schéma pro analýzu*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury.
Schwarz, John E. 1980. „Exploring a New Role in Policy Making: The British House of Commons in the 1970s.“ *American Political Science Review* 74, č. 1, 23–37.
Sieberer, Ulrich. 2006. „Party Unity in Parliamentary Democracies: A Comparative Analysis.“ *Journal of Legislative Studies* 12, č. 2, 150–178.
Skjæveland, Asbjorn. 2001. „Party Cohesion in the Danish Parlament.“ *Journal of Legislative Studies* 7, č. 2, 35–56.
Skjæveland, Asbjorn. 1999. „A Danish Party Cohesion Cycle.“ *Scandinavian Political Studies* 22, č. 2, 121–136.
Stimson, James A. 1985. „Regression in Space and Time: A Statistical Essay.“ *American Journal of Political Science* 29, č. 4, 914–947.

Příčiny vzestupu radikální populistické pravice ve Švédsku

Miloš Brunclík*

Abstract: **Causes of the rise of radical right-wing populism in Sweden**

The aim of the article is to analyze the causes behind the electoral success of the Sweden Democrats, the radical right-wing populist party in Sweden that gained parliamentary representation in the 2010 elections. The article argues that the causes of its success should be looked for not only in favourable political conditions (e.g. the continuing saliency of the immigration issue, growing electoral volatility and decreasing partisan identification), but above all in the party's strategy – a new master frame, the politicization of the immigration issue, and the strengthening of the party's organization. The Sweden Democrats have moderated their party program and, to a large extent, rid themselves of the stigma that resulted from their origins and their connection to neo-Nazi movements. They have also skilfully used media attention and succeeded in politicizing their major issue – immigration. Another reason for their success lies in their establishment of party apparatus at the municipal and regional levels.

Key words: Sweden, radical right-wing populist parties, the Sweden Democrats

1. Úvod

V roce 2002 se švédský politolog Jens Rydgren snažil odpovědět na otázku, proč se na rozdíl od Dánska či Norska ve Švédsku zatím neprosadila žádná radikální pravicová populistická strana.[1] Tehdy hovořil o eúspěchu tohoto politického proudu ve Švédsku, ale současně poukazoval na některé příznivé podmínky pro vzestup stran tohoto typu a poněkud prorocky se tázal, jak dlouho bude trvat, než se radikální populistická pravice ve Švédsku etabluje jako parlamentní strana (Rydgren 2002; srov. Rydgren 2010). S ohledem na trvalý růst počtu hlasů pro Demokraty Švédska (*Sverigedemokraterna*, SD)[2] v různých typech voleb i další politologové (S. Holmberg a M. Rosénová) poukazovali na to, že otázka nestojí tak, *zda* se tato strana dostane do parlamentu, ale spíše *kdy* (Jannerling 2007; srov. Dahlström a Esaiasson 2009). Všechny tyto predikce se ukázaly v září roku 2010 jako správné: Demokraté Švédska se ziskem 5,7 % hlasů obsadili ve švédském Riksdagu 20 křesel. Vládní pravicová koalice Fredrika Reinfeldta, složená z Umírněné koaliční strany (*Moderata samlingspartiet*), Liberální lidové strany (*Folkpartiet liberalerna*), Strany středu (*Centerpartiet*) a z Křesťanských demokratů (*Kristdemokraterna*), ztratila parlamentní většinu. Zůstala však u moci, protože opoziční le-

* Miloš Brunclík je odborným asistentem na vysoké škola CEVRO Institut, Jungmannova 17, 110 00 Praha 1, e-mail: milos.brunclik@vsci.cz.